

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-3.11>

С. С. Іванов, студент 4 курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

М. В. Батлук, студент 4 курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

П. Г. Козлова, студентка 4 курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена актуальній проблематиці дотримання прав та свобод людини в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Обрана тема є малодослідженою в правовій доктрині, а тому ґрунтовне дослідження авторського колективу покликане закласти основи подальшого вирішення наявних проблемних аспектів.

У науковій статті автори наголошують на тому, що дотримання прав та свобод людини є позитивним обов'язком держави, від якого вона не може відмовитись, в мовах воєнного стану, зважаючи на особливості цього правового режиму, тому можна говорити про легітимність обмеження певних прав людини, але крім тих, щодо яких така заборона встановлена в Конституції України.

Автори звертають увагу на те, що вітчизняне законодавство містить достатню кількість норм щодо ролі прав та свобод людини в рамках кримінального процесу, при цьому ці норми відповідають міжнародним стандартам, що закріплені в ратифікованих Україною договорах, конвенціях тощо.

В науковій статті досить детально проаналізовано ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України в аспекті обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час воєнного стану. Автори стверджують, що ведення бойових дій на території України ускладнює роботу слідчих, дізнавачів, адвокатів та суддів, а тому законодавець був змушений вдаватися до створення спеціального правового регулювання їх діяльності в умовах воєнного стану, що й було зроблено, зокрема, шляхом доповнення КПК України розділом IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану».

Аналізуючи зміст ст. 615 КПК України, в роботі наголошується на тому, що наділення керівника органу прокуратури повноваженнями слідчого судді у визначених випадках, в певній мірі суперечить принципу рівності сторони обвинувачення та захисту, а також нівелює функцію судового контролю за дотриманням прав та свобод учасників кримінального провадження. При цьому, недобросовісне виконання повноважень керівником органу прокуратури загрожує порушенням прав не лише підозрюваного (обвинуваченого), а й правам інших учасників кримінального процесу.

Крім того, в науковій статті авторами акцентується увага на таких змінах в КПК України, які здатні негативно вплинути на стан дотримання прав, свобод та законних інтересів: розширення строків повідомлення про підозру при затриманні до 48 годин; існування можливості автоматичної пролонгації запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; можливість суду обґрунтовувати своє рішення показаннями, які особисто ним не сприймались.

Ключові слова: особливий режим досудового розслідування та судового розгляду, воєнний стан, кримінальне провадження, права, свободи, тримання під вартою, повідомлення про підозру.

S. S. Ivanov, M. V. Batluk, P. G. Kozlova. Problems of observing human rights and freedoms in criminal proceedings under the conditions of martial state

The article is devoted to the topical issue of observing human rights and freedoms in criminal proceedings under martial law. The chosen topic is poorly researched in legal doctrine, and therefore a thorough study of the author's team is intended to lay the foundations for further solving existing problematic aspects.

In the scientific article, the authors emphasize that the observance of human rights and freedoms is a positive obligation of the state, which it cannot refuse, in the language of martial law, taking into account the peculiarities of this legal regime, therefore we can talk about the legitimacy of limiting certain human rights, but except for those for which such a ban is established in the Constitution of Ukraine.

The authors draw attention to the fact that the domestic legislation contains a sufficient number of norms regarding the role of human rights and freedoms in the framework of the criminal process, while these norms correspond to international standards established in treaties, conventions, etc. ratified by Ukraine.

In the scientific article, is analyzed in sufficient detail Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in terms of limiting the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings during martial law. The authors claim that the conduct of hostilities on the territory of Ukraine complicates the work of investigators, inquirers, lawyers and judges, and therefore the legislator was forced to resort to the creation of a special legal regulation of their activities under martial law,

© С. С. Іванов, М. В. Батлук, П. Г. Козлова, 2022

which was done, in particular, by supplementing the Criminal Procedure Code of Ukraine with a section IX-1 "Special regime of pretrial investigation, trial under martial law conditions."

Analyzing the content of Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the work emphasizes that granting the head of the prosecutor's office the powers of an investigating judge in certain cases contradicts to a certain extent the principle of equality of the prosecution and the defense, and also nullifies the function of judicial control over the observance of the rights and freedoms of participants in criminal proceedings. At the same time, dishonest performance of powers by the head of the prosecutor's office threatens to violate the rights of not only the suspect (accused), but also the rights of other participants in the criminal process.

In addition, in the scientific article, the authors draw attention to the following changes in the Criminal Procedure Code of Ukraine, which can negatively affect the state of observance of rights, freedoms and legitimate interests: extension of the terms of notification of suspicion upon detention to 48 hours; the existence of the possibility of automatic extension of the preventive measure in the form of detention; the possibility of the court justifying its decision with testimony that it personally did not perceive.

Key words: special regime of pre-trial investigation and trial, martial law, criminal proceedings, rights, freedoms, detention, notification of suspicion.

Постановка проблеми. Лютий цього року став переломним моментом в українській історії, на нашу територію неправомірно вторглась Російська Федерація, змінивши пріоритети національної політики у бік захисту власної територіальної цілісності та недоторканості. З уведенням воєнного стану значних змін зазнали багато сфер відносин, включаючи відносини у сфері кримінального процесу. Серед проблемних аспектів, пов'язаних із обмеженнями прав в умовах воєнного стану, окремо варто говорити про проблеми дотримання прав та свобод людини в межах кримінального процесу, де, як відомо, і без того такі права можуть зазнавати правомірних обмежень. Актуальність цього дослідження зумовлена фундаментальністю прав та свобод людини як правових категорій та складністю питань щодо їх дотримання в кримінально процесуальних відносинах за сучасних умов терористичних дій РФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з тим, що обрана до дослідження тематика стала актуальною з початком повномасштабного військового вторгнення держави-агресора на територію України, на цей час питання проблематики дотримання прав та свобод людини в кримінальному процесі за таких умов не отримало належного наукового аналізу. Окремо слід сказати, що деякі аспекти обмеження прав людини в умовах воєнного стану досліджувались в роботах: Д.Р. Власенко, Г. І. Глобенко, І. Гловюк, О.О. Гуцин, С.О. Кузніченко, А.О. Нішті, А.В. Піддубної, О.І. Тищенко, З. Чуприни. Вважаємо, що необхідним є критичний аналіз існуючих у цій сфері проблем, аби у подальшому законодавець міг обрати більш ефективне регулювання того чи іншого питання із урахуванням необхідності неухильного дотримання мінімальних стандартів прав людини в кримінальному процесі.

Мета статті. Метою наукової статті є всебічний аналіз юридичних проблем дотримання прав та свобод людини у кримінальному провадженні, які детерміновані введенням воєнного стану через повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації. Передусім, варто проаналізувати особливості дотримання прав людини в кримінальному процесі та можливість їх обмеження, а після цього більш детально зупинитись на аналізі законодавчих положень, які присвячені регулюванню особливостей кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Права та свободи людини є тими визначальними категоріями, без дотримання яких взагалі неможливо говорити про верховенство права та правову державу як таку. Хоча права та свободи часто вживаються як синоніми, слід сказати, що це досить подібні правові явища, але все ж не тотожні. Так, термін «свобода» означає реальну та вільну можливість вибору і здійснення певних дій чи утримання від них, право ж в свою чергу частіше розуміють як можливість оволодіти певним соціальним благом або корисним ефектом.

Дотримання прав та свобод людини є позитивним обов'язком держави, від якого вона не може відмовитись. Водночас, можна говорити, що допустимим є певне обмеження прав та свобод в умовах воєнного стану, зважаючи на особливості даного правового режиму.

Відповідно до ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [1]. Таке конституційне положення дає нам зрозуміти, наскільки важливими є права та свободи людини, водночас воно встановлює виняток із загального правила щодо неможливості їх обмеження. Говорячи про дотичність цього питання до нашої тематики, то, звісно, слід відзначити, що не можуть бути обмежені права на свободу та особисту недоторканість, людську гідність, також це не розповсюджується на заборону бути притягнутим до відповідальності одного виду двічі за одне і те саме діяння тощо.

Згідно з ч. 1 ст. 24 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Україна відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права у разі введення воєнного стану негайно повідомляє

через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення [2]. Таким чином, у випадку відхилень від відповідних міжнародних зобов'язань у сфері прав та свобод людини, наша держава повинна застосувати спеціальну процедуру повідомлення про це Генерального секретаря та держав-членів пакту. Цей механізм покликаний забезпечити кожну особу від неправомірних обмежень прав та свобод під час воєнного стану.

Можна погодитись із С. О. Кузніченко, що на обмеження прав людини в умовах воєнного стану поширюються загальні вимоги щодо:

- 1) заборони втручатися у сферу дії окремих прав (абсолютні права);
- 2) обмеження не може посягати на сутнісний зміст самого права людини;
- 3) застосування трискладового тесту перевірки правомірності з обмеження прав і свобод [3, с. 36].

Така думка є досить слушною, зважаючи на необхідність проходження кожного обмеження через трискладовий тест, який допомагає перевірити, чи легітимним воно є.

Зрозуміло, що легітимні обмеження можуть мати місце в багатьох сферах суспільного життя, кримінальний процес у цьому аспекті не є виключенням. Відповідно до ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [4]. Закріплення такої засади у кримінальному процесі також є важливим проявом гуманізму та свідченням того, що права та свободи займають чільне місце серед цінностей, поставлених під особливу охорону.

Одним з найважливіших кроків щодо реалізації Україною взятих на себе зобов'язань стала ратифікація 17 липня 1997 року Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що у свою чергу надало право громадянам нашої держави на звернення з індивідуальними скаргами до Європейського суду з прав людини. У зв'язку з тим в положеннях кримінального процесуального законодавства не безпідставно має місце ще одна додаткова підстава щодо можливості перегляду за нововиявленими або виключними обставинами судових рішень, що набрали законної сили. Такою підставою є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом (п. 2 ч. 3 ст. 459 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України)) [5, с. 160]. Тобто, існуючі норми вітчизняного законодавства у сфері захисту прав та свобод людини у рамках кримінального процесу цілком відповідають міжнародним стандартам, у своїй більшості дублюють їхні норми. Неабияка важливість їх дотримання проявляється в наявності низки міжнародних та вітчизняних актів у цій сфері.

Переходячи до основної частини нашого дослідження, слід сказати, що у сфері кримінального процесу права та свободи людини завжди певною мірою можуть піддаватися обмеженням. Часто може обмежуватися право власності, право на працю, свобода пересування, свобода слова тощо. Однак, воєнний стан створює необхідність існування додаткових обмежень, які сприяють досягненню завдання кримінального провадження та нормальній роботі органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Вказані обмеження (особливості кримінального провадження) висвітлені в розділі IX-1 Кримінального процесуального кодексу України, який має назву «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Зазначеним розділом встановлюються певні особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану, однак аналізу будуть підлягати не всі вони, а лише ті, які, на наше переконання, являють собою додаткові обмеження прав та свобод людини або можуть до них призвести.

Законодавець в п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК, встановив правило, згідно з яким, у разі введення воєнного стану та якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 цього Кодексу, – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [4]. Постає закономірне питання, про які повноваження слідчого судді йде мова? Аналіз положень кримінального процесуального законодавства свідчить, що керівник органу прокуратури «перебирає» на себе за наявності необхідних підстав такі повноваження як надання дозволу на: 1) здійснення приводу (ст. 140 КПК України); 2) тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 163, 164 КПК України); 3) накладення арешту на майно (ст.ст. 170, 173 КПК України); 4) продовження строку досудового розслідування (ст.ст. 219 КПК України); 5) проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, згідно зі ст. 225 КПК (ст. 232 КПК України); 6) проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК України); 7) обшук (ст.ст. 234, 235 КПК України); 8) отримання зразків для проведення експертизи (ст. 245 КПК України); 9) проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст.ст. 246–248 і 250 КПК України).

Видається очевидним, що надання повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури нівелює функцію судового контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Крім того, наділення вказаними повноваженнями керівника органу прокуратури порушує баланс сторони захисту та сторони обвинувачення, оскільки остання набуває додаткових повноважень,

якими раніше був наділений слідчий суддя. Тож, безсумнівно, надання вищезазначених повноважень керівнику органу прокуратури створює загрозу порушення прав та свобод учасників кримінального провадження, що найбільше стосується підозрюваного, оскільки більшість з вказаних процесуальних дій проводиться саме стосовно нього. Однак низка слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій може проводитися й стосовно інших учасників кримінального процесу (свідка, потерпілого та ін.), а тому можуть порушуватися і їхні права та свободи.

Таким чином, реалізація керівником органу прокуратури повноважень, визначених в п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України є можливою за наявності двох умов: 1) наявність правового режиму воєнного стану; 2) об'єктивна неможливість виконання слідчим суддею відповідних повноважень. З цього приводу І. Главюк та В. Завтур слушно зазначають, що є питання, хто і в якому порядку буде встановлювати неможливість виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК України. В умовах воєнного стану, як видається, це залежить від обстановки на місцевості, залежно від наявності активних бойових дій або нападів на цивільне населення [6].

В межах цього дослідження необхідно дослідити проблему затримання в умовах воєнного стану, а також строк такого затримання без ухвали слідчого судді. Коли КПК України був доповнений ст. 615, п. 6 ч. 1 цієї статті передбачав, що строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану не може перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання. Однак, в подальшому на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 р. № 2462-ІХ, вказаний пункт був викладений в іншій редакції, а саме передбачається, що строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати строк, визначений статтею 211 КПК [7]. Якщо звернутися до ст. 211 КПК України, то в ній визначено, що такий строк не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. Такі зміни в законодавстві були детерміновані низкою факторів, серед яких і критика такого строку затримання серед правників і, згодом, усвідомлення того, що строку в 72 години достатньо для доставлення особи до слідчого судді та вирішення питання про тримання під вартою навіть в умовах воєнного стану. Такі зміни, на наше переконання, є позитивними, оскільки унеможливають тривале обмеження особистої свободи та недоторканності в кримінальному провадженні та водночас надають достатньо часу для вирішення питання про тримання під вартою.

Говорячи про тримання під вартою, неможливо оминати увагою ч. 2 ст. 615 КПК України, відповідно до якої строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених цією статтею, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [4]. Такий порядок продовження строку тримання під вартою, на наше переконання, також порушує баланс прав та обов'язків сторони захисту та обвинувачення, а також нівелює роль слідчого судді в контролі за обмеженням прав та свобод учасників кримінального провадження. Варто зазначити також, що законодавець у цій статті не вказує на неможливість виконання повноважень слідчого судді з об'єктивних причин, а тому, формально, будь-який керівник органу прокуратури на території України під час воєнного стану має можливість самостійно продовжувати строк тримання під вартою до одного місяця, при цьому, без урахування можливості слідчого судді розглянути клопотання про продовження запобіжного заходу. Враховуючи наведене, видається доцільним, доповнити ч. 2 ст. 615 КПК України вказівкою на неможливість з об'єктивних причин слідчого судді розглянути клопотання про продовження строку тримання під вартою.

Також кримінальне процесуальне законодавство України вміщує норму, відповідно до якої у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці (ч. 5 ст. 615 КПК) [4]. Як зазначають з цього приводу О.О. Гушин, Д.Р. Власенко, О.І. Тищенко, йдеться про автоматичну пролонгацію строку тримання під вартою, що протирічить міжнародним стандартам та не відповідає прецедентній практиці ЄСПЛ [8, с. 548]. Така позиція видається виправданою, оскільки ЄСПЛ неодноразово наголошував на недопустимості автоматичного продовження строку тримання під вартою. Видається, що цю проблему є можливим подолати шляхом надання керівнику органу прокуратури повноважень на вирішення питання про продовження або скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за умов, що визначені в ч. 5 ст. 615 КПК.

Варто також проаналізувати зміст ч. 7 ст. 615 КПК, згідно з якою, у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені статтею 278 цього Кодексу, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сорока восьми годин. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру упродовж сорока восьми годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню [4]. Таким чином, законодавцем встановлена можливість повідомлення про підозру затриманій особі протягом 48 годин в умовах воєнного стану,

хоча, відповідно до ч. 2 ст. 278 КПК, таке повідомлення повинне бути здійснене протягом 24 годин. Видається, що існування такого положення є обґрунтованим, оскільки незважаючи на таку затримку в повідомленні про підозру, особа підлягатиме звільненню, якщо питання про тримання під вартою не буде вирішене слідчим суддею протягом 72 годин з моменту затримання, а 48 годин, про які зазначається в ч. 7 ст. 615 КПК України дійсно можуть бути необхідними для складання та вручення повідомлення про підозру в умовах ведення бойових дій, обстрілів з артилерії, крилатими ракетами та дронами-камікадзе.

Зміни в КПК України торкнулися також доказової діяльності, з цього приводу З. Чуприна слушно зазначає: «Одним з джерел доказування є покази. Процесуальний закон визначає, що суд може обґрунтувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 Кодексу. Загальна норма містить у собі пряму заборону на використання у якості доказів показів, що були надані під час досудового розслідування. Натомість в умовах особливого стану суду, у виключних випадках, дозволяється використовувати у якості доказів показання, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Також у якості доказу можуть бути використані покази підозрюваного які були відібрані на стадії досудового розслідування, якщо під час такого допиту був присутній захисник та хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації» [9].

Із вищеведеного стає зрозумілим, що законодавство загалом та КПК України зокрема в умовах воєнного стану зазнають змін. А.В. Піддубна та А.О. Нішта стверджують, що удосконалення кримінального процесуального законодавства є динамічним процесом, що залежить від правових, політичних, економічних, соціальних та суспільних інститутів. Зміни, доповнення та нові впровадження, що вносяться до положень КПК України та нормативно-правових актів дійсно змінюють процес досудового розслідування, але слід відмітити, що лише через практику застосування нововведень буде можливість повною мірою з'ясувати та оцінити доцільність й ефективність таких змін [10, с. 243].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Неоголошена війна, яку розпочала Російська Федерація проти України обумовлює необхідність змін в законодавстві, що враховують воєнний стан. Такі зміни були внесені й до КПК України, який було доповнено розділом IX-1, в якому міститься й ст. 615, що була проаналізована в цьому дослідженні. Значна частина положень вказаної статті стосуються обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема, в цьому аспекті можна говорити про: 1) наділення сторони обвинувачення додатковими повноваженнями; 2) нівелювання ролі слідчого судді та функції судового контролю за досудовим розслідуванням; 3) розширення строків повідомлення про підозру при затриманні до 48 годин; 4) існування можливості автоматичної пролонгації запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; 5) можливість суду обґрунтовувати своє рішення показаннями, які особисто ним не сприймалися. Однак, чи є такі обмеження виправданими та необхідними в умовах воєнного стану? На наше переконання – так, оскільки ведення бойових дій на території України, постійні обстріли зі сторони Російської Федерації та деякі інші обставини створюють складнощі у проведенні ефективного досудового розслідування та судового розгляду. Для подолання цих складнощів КПК і був доповнений ст. 615, окремі положення якої нами були проаналізовані. Подальші розвідки у цьому напрямі є перспективними, адже обрана проблематика є малодослідженою, а також необхідними, оскільки можливим є надання пропозицій стосовно правового регулювання кримінального провадження в умовах воєнного стану, які можуть бути враховані законодавцем.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 13.10.2022).
3. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 32–36.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 13.10.2022).
5. Глобенко Г. І. Міжнародний та вітчизняний досвід щодо захисту прав людини у кримінальному процесі: окремі аспекти. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 16 трав. 2019 р.). Київ, 2019. С. 159–161.
6. Гловюк І. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану / Ірина Гловюк, Віктор Завтур. Вища школа адвокатури НААУ. 02.03.2022. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4512/1/%d0%bb%d0%be%d0%b2%d1%8e%d0%ba4.pdf> (дата звернення 13.10.2022).
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від 27.07.2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text> (дата звернення 13.10.2022).
8. Гуцин О. О., Власенко Д. Р., Тищенко О. І. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану: законодавчі новації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 546–548.

9. Чуприна З. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану. 21 червня 2022 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-kriminalnogo-protsesu-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення 13.10.2022).

10. Піддубна А. В., Нішта А. О. Вплив змін у законодавстві в умовах воєнного стану на порядок досудового розслідування. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* : тези доповіді Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 22 черв. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 340–343.